

Introduktion: ”Moderskap och modrande”

Lilli står helt stille.
Hører att det knirker i gulvet over henne.
Lilli hører tyngden av skrittene
og spenner nakken.
Pusten sitter fast i halsen
Kanskje hon bare ska snu?
Trekke sig forsiktig bakover?
Løpe ut døra?
Bli med Eline hjem?

Men det er for seint nå,
for Dragen er i trappa,
og Dragen setter flammeblirket i henne.
– Drittunge, hveser Dragen
og puster mørke ut i gangen,
puster skygger over veggene.

(Dahle och Nyhus)¹

En mamma är någonting annat än en pappa.² När de norska bilderboksskaparna Gro Dahle och Svein Nyhus skrev bilderboken *Dragen* (2018) om en oförutsägbar, opålitlig mamma var det med utgångspunkt i det specifikt kvinnliga våldet. Den åtta år äldre *Sinna man* (2010), en bilderbok där pappan bär ett rasande monster – ”sinna man” (den arge) – inom sig, hade vid den tidpunkten kommit att användas brett inom socialtjänsten. Men från samma håll efterfrågades en motsvarande berättelse för barn med erfarenheter av en våldsam mamma. Den berättelsen måste se annorlunda ut.

En mamma är någonting annat än en pappa. Mjuka muminmammor, trötta mammor till vilda bebisar, mammor som försöker få barnbidraget att räcka till. Den nordiska barn- och ungdomslitteraturen innehåller oändliga representationer av moderskap och fungerar som en samtidsspegel.³ I början av processen med detta tema i *Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning* gjorde vi en genomgång av hela 2021 års svenska bilderboksutgivning med fokus på mammaskildringar, som del av Svenska barnboksinstitutets årliga Bokprovning. Vi fann stressade mammor som springer i ekorrhjul,

jäktar till förskolan och råddar sovrutiner, "tröttsjuka" mammor med ME och epilepsi, eller bara utbrända, utslagna och okontaktbara på soffan. Men också idealiserade, närvarande mammor som gungar gungor och bygger pandaslott, för vilka magens röda bristningar blir till tigerränder i barnets blick. Och många, många mammor som högläser barnlitteratur för sina barn (Nauwerck och Haglund, "Tigermammor och tröttsjuka", "Barnböckerna hymlar inte").

Modern: En konfliktfylld roll i samtiden

"Moderskap" betecknar erfarenheten av att vara mor, men det är också ett begrepp i rörelse som under det senaste decenniet fått allt fler och motstridigare betydelser. Alternativa familjebildningar, bioteknologi och en förändrad syn på kön och könsroller är faktorer som komplicerar moderskapet, bryter ner det i olika typer av reproduktivt och emotionellt arbete och knyter det till fler subjekt. Den teoretiska termen "mothering"/"modrande" (Rich; Holm) syftar till de omsorgshandlingar som är förknippade med att ta hand om ett barn och som till exempel kan innefatta att amma, mata, tvätta, natta, sköta, trösta, bära, sjunga - och högläsa. Historiskt liksom idag finns naturligtvis en stark koppling till det biologiska moderskapet. Samtidigt har undantagen i form av annan-mammor (Grahm; se även Collins; Yu) en lika lång historia genom ammor och fostermammor, barnpigor och nannys, syskon och mor- och farmödrar. Samtidens ideal om ett jämställt föräldraskap förespråkar att mammor och pappor ska vara lika delaktiga i modrandet av barnet. Även om det i praktiken fortfarande inte ser ut så, är det tydligt att modrandet som en generell beteckning för omsorg om barn inte fungerar friktionsfritt och i vissa sammanhang kan uppfattas som missvisande, könskonserverativt och exkluderande. Vad är det som skiljer modrande från omsorg i mer generell bemärkelse? Vad skiljer det från "fadrande"? Är en närvarande pappa som utför föräldraskapets omsorgshandlingar, som exempelvis Alfons Åbergs, bäst beskriven som en "modrande" pappa? Finns det fördelar med att moderskapet inte primärt konnoteras med den kvinnliga erfarenheten och kroppen? Vad är det som går förlorat? Frågorna pekar in i framtiden, men blir i viss utsträckning belysta genom detta temas fokus på just modrande.

En tydlig indikation på att det fortfarande finns behov av att tala om föräldraskapet som en könsspecifik erfarenhet är de senaste årens berättelser för vuxna om att bli och vara mamma. Sådana berättelser har kommit att formera en egen genre i samtidslitteraturens

biografier, essäer, romaner, lyrik och tecknade serier. Denna genre samexisterar med andra typer av modersnarrativ, ofta biografiska och autofiktiva, på exempelvis bloggar och sociala medier (Mustomäki och Sihto; Lehto). Inom genren spretar berättelserna, men sammantaget är det tydligt att moderskapet är en konfliktfylld roll i samtiden, vilket även reflekteras i aktuell moderskapsforskning om mammaskuld, babyfeber, klaustrofobi i kärnfamiljen, mammor som lämnar sina barn och mammor som ångrar sitt moderskap (Fahlgren et. al.; Wahlström et. al). Från att tidigare primärt ha skildrats genom det vuxna barnets blick har modern i allt högre utsträckning börjat träda fram som subjekt i litteraturen (Williams). Viktoria Myréns roman *I en familj finns inga fiender* (2010) är en av många vuxenlitterära böcker från 2000-talet där moderskapet utforskas inifrån, och där den berättande mamman inte skyr negativa eller destruktiva känslor och tankar:

Jag visste att jag gjorde fel, ändå skrek jag åt dem: "Jag orkar inte, jag blir galen, sluta klänga på mig." Små händer som drar i mig, är överallt, fastnar i mina kläder och inte släpper taget, ropar: "Mamma, mamma sluta!"

"Ge fan i mig!"

Små, små händer runt halsen, hundratals händer runt halsen och jag får inte luft. (Myrén 56)

Att bli och vara mamma beskrivs i flera av dessa vuxna moderskaps-skildringar som identitetsupplösning, en påtvingad isolering eller, som i Myréns fall, till och med tortyr (jfr Björklund).

Vad är det specifikt som händer när moderskap istället skildras genom barnlitteraturens lins? Barn- och ungdomslitteraturen har ofta legat i framkant vad gäller att fånga upp samhällstendenser. Motsvarande förskjutning mot samtidstypiska aspekter som regnbågsfamiljer, klasskillnader, psykisk sjukdom och utbrändhet, liksom det intensiva moderskapets följsamhet gentemot barnets känslor och värld märks även här. Samtidigt finns en central särskiljande aspekt som handlar om barnlitteraturens perspektiv och tilltal, och som framträder tydligt om Myréns trängda mamma och hennes inre monolog ställs bredvid Dahles och Nyhus skrämmande drake. Barnlitteraturen utgår generellt från barns erfarenheter och upplevelser. Den existerar inom det dubbla system som upprätthålls av mer eller mindre "gömda vuxna" producenter och konsumenter, men den kommer alltid att förhålla sig till närvaron av sin definierande målgrupp, barnläsaren. Ibland kan det generera radikala och för det vuxna samtalet främmandegörande uttryck; barnperspektivet

kan till exempel bli ett medel för att insistera på barns intressen framför vuxenvärldens. Det betyder dock inte att barnlitteraturen per definition är subversiv. Barnsubjektet, barnperspektivet och barnlitteraturen kan naturligtvis även anpassas efter vuxna syften som kan vara såväl pedagogiska och estetiska som ideologiska och opinionsbildande.

I mötet mellan barnlitteraturforskning och moderskapsstudier – som alltså primärt behandlar vuxna kontexter och vuxenlitteratur – föddes inspirationen till detta tema om moderskap och modrande i nordisk barn- och ungdomslitteratur. Vi sökte svar på vilka avtryck som de samtida debatterna om moderskap sätter i barn- och ungdomslitteraturen. Vad händer med skildringen av mödrar och modrande när perspektiv och tilltal ligger hos barnet? Är barn- och ungdomslitteraturen alltid lojal med detta barn? Vad innebär det att modern, förutom att vara en litterär gestalt, också är målgrupp och medläsare, och ibland författare?

Idealmoder, mammamonster eller tillräckligt bra?

Relationen mellan barn och mammor är ett centralt motiv i barnböcker. Moderskap behandlas därför också återkommande inom nordisk och internationell forskning. Att mödrar och modrande å ena sidan är extremt omfattande begrepp, å andra sidan svåra att separera från den barndom som naturligt står i centrum för barnlitteraturen, är en förklaring till att representationer av moderskap ofta bryts ner till olika aspekter av relationen mellan mamma och barn. Det angrips därför ofta som del av andra idékomplex, exempelvis makt, temporalitet, omsorgsetik, genus och normkritik. Bland det senaste decenniets internationella forskningsprojekt som explicit sammanför moderskapsstudier med barnlitteratur med potenta resultat bör särskilt nämnas Lisa Rowe Fraustinos och Karen Coats antologi *Mothers in Children's and Young Adult Literature. From the Eighteenth Century to Postfeminism* (2016) som föregicks av ett av dem samredigerat temanummer i tidskriften *Children's Literature in Education* (2015). Även Vanessa Joosens omfattande projekt *Constructing Age for Young Readers* (2019–2024) inom vilket hon argumenterat för ett ökat utbyte mellan fält som barndoms-, ålders- och barnlitteraturforskning visar på potentialen i tvärvetenskapliga angreppssätt. Joosen argumenterar vidare särskilt för uppmärksamhet på den vuxna erfarenhet och kunskap som i barnlitteraturen befinner sig utanför fokus. Att somligt är dolt, underförstått eller utelämnat kan vara en konsekvens av att barn ofta

är fokalisatorer i barnlitteraturen, men också ett aktivt val i syfte att undanhålla sådant som anses opassande eller irrelevant för barnläsaren. Om syftet är att förstå skildringar av mammor och andra vuxna i barnlitteraturen är just detta "blind space" (blinda yta) en produktiv plats att undersöka (Joosen, *Adulthood; "Look"*).

Ovan nämnda forskning ingår i formeringen av ett internationellt fält, där de angloamerikanska perspektiven fortfarande dominerar. Den nordiska barnlitteraturen om moderskap och modrande kräver dock sin egen kontextualisering i nordisk barnbokstradition och samhällskontext. Nordisk barnlitteraturforskning har pekat både mot överlappande och för kultursfären särskiljande aspekter av hur mödrar tilltalas och representeras. Det senare gäller exempelvis reproduktion och amning (Andersson; Epstein), koncentrerad baby-tid och god intimitet i statligt distribuerade baby-böcker (Österlund och Lassén-Seger), regnbågsfamiljer (Heggestad) liksom kompetenta barn med inkompetenta föräldrar (Hermansson). Barnlitteraturens spegling av nordiska normer och ideal, i kombination med en tradition av radikalism och estetisk komplexitet som till exempel påverkar vilka ämnen som kan behandlas i barnlitteraturen, utgör ett tydligt komplement till de bilder av moderskap och modrande som hittills präglat den internationella diskussionen.

En stark tendens i tidigare forskning är utforskandet av idealmödrar. Hur ser detta ideal ut idag? Sharon Hays har beskrivit den samtida västerländska norm där modern uppmanas att investera tid, pengar och energi i omsorg och fostran av sina barn i termer av "intensive mothering" (intensivt moderskap). Prioriteringen av modersrollen formuleras som ett individuellt val som även den självständiga kvinnan kan välja. Detta moderskap kräver kunskap, medvetenhet, arbete och tid – det är ett område att excellera inom. Sociala medier utgör idag en arena för att föra samtal om moderskap liksom för att visa upp goda resultat. I välkomponerade foton skildras ett idealiserat mammaliv av kärlek och mys, där barnens kläder matchar och där graviditet, amning och sömnlösa nätter inte tycks sätta några avtryck vare sig på mammans kropp eller hennes psykiska hälsa. En motbild till det tillrättalagda finns i det så kallade ofiltrerade mammalivet, som idag är närmast lika vanligt i sociala medier. Här visar mammor istället upp stöket i hemmet och magens bristningar, och erbjuder varandra förståelse och bekräftelse i det svåra, men ändå alltid underbara, arbete som det innebär att vara mamma.

Hur kan man förstå dessa berättelser i sociala medier i relation till barnlitteraturen? En likhet är att båda fungerar som insocialiserande

uppmaningar till mammor, men en skillnad är att barnlitteraturen tar vägen via barnläsaren och specifikt barnlitterära genrer. Ett närmast övertydligt exempel är så kallad "fetus fiction" (fosterfiktio) där det ofödda barnet vänder sig direkt till föräldern med olika uppmaningar som till exempel kan omfatta kvinnors förpliktelser gentemot fostret under graviditeten och förväntningar på att konsumera det som bebisen idag anses behöva (Abate). Ett annat är "Jag älskar bebis och bebis älskar mig-böcker" (Fraustino), en bilderbokstyp vanlig inom kommersiell massmarknadslitteratur vars enkla intrig är kärleksbekräftelsen mellan mamma och barn, och där högläsningen blir ett kärleksverktyg för mammans kommunikation med barnet.

Alternativet till idealmodern är förstas mammamonstret – draken – som ingår i en för ett nordiskt sammanhang särskilt utmärkande genre: den konstnärligt ambitiösa allålders- eller crossover-bilderboken som ofta behandlar dysfunktionella vuxna och maktordningen mellan barn och föräldrar (Beckett; Ommundsen, *Litterære grenseoverskridelser*, "Billedbøger"). Ytterligare ett alternativ är den "mänskliga" mamman. Hon som är en egen person och kan uttrycka ambivalenta känslor inför moderskapet, men som ändå är "good enough" (Fraustino). I ett svenskt sammanhang skulle hon kunna representeras av Kerstin Thorvalls vardagsrealistiska mammaskildringar, där Thorvall till exempel använder rollbytet som ett grepp för att få barnen att empatisera med mammas, den vuxnas, perspektiv (Kärrholm). Inte minst förespråkas *good enough*-mamman i Thorvalls vägröjande debattartikel "Bor alla barnboks-författare i Tomtebolandet?" från 1965 där hon skåpar ut den svenskspråkiga barnlitterära traditionens stereotyper och efterlyser en mamma

som då och då är ganska trött och irriterad och inte är rund och glad och skiner rätt som solen. Som dessutom har ett jobb vid sidan av och tycker om det jobbet. Men som tycker om sina barn i alla fall. (Thorvall; jfr Kärrholm)

Artikeln förebådade 1970-talets vändning mot barnlitterär socialrealism men även feministiska förändringsprojekt och förändrade könsroller på samhällsnivå som skulle komma att prägla den nordiska barnlitteraturens och inte minst den realistiska ungdomsbokens föräldraskildringar från denna tidsperiod (Vuorio).

Hur har barnlitterära mammaskildringar sedan dess påverkats av samhällsutvecklingen? När det kommer till svensk skönlitteratur för vuxna tycks den nordiska modellen, med utbyggd föräldraför-säkring och barnomsorg, särskilt betydelsefull för hur moderskap

skildras (Björklund). För en stor grupp i samhället har denna modell gynnat ett mer jämställt föräldraskap med förväntningar på att båda parter ska kunna kombinera familj och karriär. Samtidigt är det ett faktum att kvinnor fortfarande axlar en större del av ansvaret för arbetet med barn och hem. I praktiken innebär detta en situation där kvinnor ställs inför dubbla krav: De ska både leva upp till ett samtida, intensivt modersideal och ha karriärsambitioner, intressen och ett socialt liv utanför hemmet. "Livspussel", "småbarnskaos", "mammaskuld" och känslan av att inte "räcka till" är stående uttryck för hur dessa mammors dubbla roller förhandlas. Ambivalensen syns tydligt i samtidens barnlitteratur, samtidigt som idealmodern fortfarande står stark. Idag är hon emellertid inte någon som fixar och donar, bakar bullar och steker köttbullar så mycket som någon som trots en accelererande vardag förmår att uppmärksam och hängivet följa sitt barn och optimera dess potential (Haglund och Nauwerck).

Om barnlitteraturens specifika bidrag till samtidens florerande mammanarrativ och det bredare samtalet om moderskap är dess fokus på barnsubjekt, barnperspektiv och barnläsare, väcker det också frågan om barnlitteraturen verkligen är en yta där mödrar kan representeras som subjekt. Å ena sidan tycks mammans subjektivitet i den moderna barnlitteraturen ofta behöva stå tillbaka till förmån för barnets. Ur ett feministiskt perspektiv finns någonting oroande i att den barnlitterära traditionens vilja att ta parti för barnet inte står i direkt motsats till det moraliserande "Men tänk på baaarnen", utan tvärtom kan bekräfta den patriarkala struktur inom vilken kvinnors behov och agens utanför mammarollen åsidosätts med hänvisning till barnets bästa.

Å andra sidan visar detta temas undersökta litteratur ofta på en komplex bild där vuxet tilltal och agens hela tiden är närvarande, men tar sig mer indirekta uttryck, liksom på hur litteraturen kan fungera som en mötesplats för barn och vuxna och deras gemensamma intressen och önsknings. Samtidigt är de motstridiga intressena kanske vanligare, vilket beror på att denna konfliktyta utgör barnlitteraturens teoretiska centrum. Som Maria Nikolajeva nyligen argumenterat i ett efterord med den talande rubriken "The Case of the Evil (Step)mother, or the Impossibility of Intergenerational Solidarity" (2021) är motsättningen mellan generationer barn- och ungdomslitteraturens själva motor. Denna konfliktyta kan knappast överbryggas, men den kan utforskas. Om barnlitteraturens sympatier av naturliga skäl måste ligga hos Snövit, hjälper applicerandet av perspektiv från moderskapsstudier oss att se att även den onda styvmamman hade sina anledningar.

Temat "Moderskap och modrande" sträcker sig över två volymer (46 och 47) och innehåller tretton artiklar av författare från Sverige, Norge, Belgien, Tyskland, Storbritannien och USA. Idealmoderskapet och dess koppling till samtida moderskapsideologi är ett tydligt spår genom temats bidrag, men även omsorgsetik, eviga modersmyter, mammornas agens och barnlitteraturens roll i en vidare samhällelig kontext återkommer.

Frauke Pauwels artikel "[Sharing Maternal Fantasies. Reading *Samtidigt i min låtsasvärld* as an Alter-Tale to the Good Mom Myth](#)" handlar om en bilderbok från 2018 av Lisa Bjärbo och Emma Adbåge som är ovanlig på så sätt att den berättas ur en mammas perspektiv. Genom barnlika dagdrömmier flyr mamman tillfälligt vardagens monotoni. I fantasierna gestaltas hur mammarollen och samvaron med barnen skulle kunna vara annorlunda och mer njutbar. Pauwels läser mammans låtsasvärld som en motberättelse till det självuppoffrande modersidealet, men också som en plats för möten mellan generationer; att barnet och den vuxna förenas i sina erfarenheter av fantasi och dagdrömmeri kan öppna för samtal om vad en god mor egentligen är.

Barnets fantasibilder av det ideala moderskapet spelar en central roll också i Mar Sánchez Fernández bidrag om Jacqueline Wilsons bokserie om fosterbarnet Tracy Beaker, "['We Are the Beaker Mums'. The Influence of New Momism in the Tracy Beaker Series](#)". Här behandlas både de tidiga böckernas mammafigurer – i *The Story of Tracy Beaker* (1991), *The Dare Game* (2000) och *Starring Tracy Beaker* (2006) – och de senare, där Tracy själv blivit en ung mamma, i *My Mum Tracy Beaker* (2018) och *We are the Beaker Girls* (2019). Artikeln undersöker bokseriens modersporträtt utifrån samtidens moderskapsideologi och klassrelaterade stereotyper, som "the celebrity mum", "the welfare mother" och "the supermum". Sánchez Fernández visar att normer kring moderskap och kvinnlig sexualitet både bekräftas och utmanas i Wilsons författarskap, men identifierar också en förändring över tid där de senare böckerna erbjuder mer progressiva porträtt av arbetarklassens modersidentiteter.

Även hästboken är en genre inom vilken samtidens självuppoffrande modersideal kan ifrågasättas. I artikeln "['När vi rider tillsammans känns hon mer som en kompis än som en mamma'. Modersvariationer i tre hästbokserier av Pia Hagmar](#)" undersöker Helen Asklund, Lena Manderstedt och Ann-Sofie Persson moderskap och modrande i tre av Hagmars hästbokserier, böckerna om Klara (1999–2008), om Millan (2012–2014) och om Juli (2019–2021). I

respektive serier problematiseras och utmanas idealet om den goda modern på flera sätt, bland annat ställs det mot idealet om den goda hästmänniskan. Omsorgen om andra – det vill säga barn och hästar – är något som dessa roller har gemensamt och passionen för hästar är ofta något som förenar mor och dotter i böckerna. Asklund, Manderstedt och Persson synliggör hur dessa överbyggande sammanhang öppnar för en mer vänskapsbetonad relation där mamman också kan vara mer än just mamma.

Cecilie Takles bidrag ["Det som ikke vises. Om Busters mor i bok og på film"](#) belyser en specifik modersfigurs förändring över tid. I en adaptationsanalys undersöker hon tre versioner av mamman i Bjarne Reuters *Busters verden* (1979) och dess två adaptationer till tv-serie respektive film, *Busters verden* (1984) och *Buster Oregon Mortensen* (2021). I boken framstår Busters mamma som ett offer för våld och övergrepp, medan hon får en mer neutral och undanskymd roll i tv-serien från 1984. I den senaste filmversionen har familjens dynamik skrivits om och de våldsamma inslagen är borta. Istället skildras en varm relation, med plats för humor. Takle visar hur dessa olika gestaltningar kan kopplas till den samhällseliga kontexten, men också till olika medier och deras förutsättningar vad gäller barntilltal och barnperspektiv.

Två av temats artiklar rör sig även utanför bokens pärmar och tar fasta på modern som mottagare och målgrupp inom barn- och ungdomslitteraturens dubbla system. Här undersöks bilderbokens funktion i relation till marknadsförande, opinionsbildande och terapeutiska syften. Jana Rüegg och Lisa Grahn tar sig an det växande fenomenet kändisbilderböcker i ["Super-Charlies mamma. Offentliga mammor, vuxet tilltal och parasociala relationer i samtida svenska bilderböcker"](#). I artikeln undersöks bilderböcker skrivna av tre kändisar och influerare: Margaux Dietz, Marie Serneholt och Camilla Läckberg vilka har gemensamt att protagonisterna i deras verk delar namn med författarnas egna barn. Genom en analys av det dubbla tilltalet i böckernas paratexter och innehåll visar Rüegg och Grahn hur den vuxna mottagaren konstrueras som någon med kunskap om författarnas riktiga liv. Denna parasociala relation mellan kändis och vuxen läsare är avgörande för hur författarnas offentliga personae kan omsättas i litterära modersfigurer och med draghjälp av (barn)litteraturens symboliska kapital fungera varumärkesbyggande.

Tuva Haglunds och Malin Nauwercks artikel ["Bakom den leende masken. Sårbart modrande i samtida bilderböcker om surrogatmodraskap och sjukdom"](#) tar också fasta på den vuxna mottagaren av

bilderboken, särskilt i relation till den gemensamma högläsningssituationen. De bilderböcker som undersöks i artikeln kan beskrivas som nischade bruksböcker, vars pedagogiska syfte är uttalat. Medan dessa böcker i regel förmedlar sentimentala och entydiga budskap till barnläsaren är tilltalet på vuxennivå mer komplext. Den vuxna erfarenheten av surrogatarrangemang och sjukdom innebär en sårbarhet i relation till modrandet som böckerna svarar mot genom att erbjuda legitimering och bekräftande spegling. Artikeln argumenterar för att dessa bruksböcker bör förstås i relation till ett vuxet samtal om moderskap där barnlitteraturens positiva associationer till gott modrande ligger till grund för att använda bilderboken för opinionsbildning och terapeutiska syften.

Symboliska representationer av modersfigurer är föremål för analys i flera av temats artiklar. Här ingår Elisabeth Hovde Johannesens och Julie Nordahls ["Mat og måltid som symbol for modring. En analyse av bildebøkene Mor av Kim Fupz Aakeson og Mette-Kirstine Bak og Stripekalven av Marit Kaldhol og Justyna Nyka"](#). Artikeln behandlar två crossover-bilderböcker där moderskapet ställs i relation till bland annat fetma och sexualitet. I böckerna aspirerar fyra kvinnofigurer på modersrollen och modrandet skildras genomgående som tveeggat, inte minst genom de utmaningar som följer när barnet inte vill ta emot den omsorg som modern erbjuder. Hovde Johannesen och Nordahl undersöker på vilka sätt mat och måltider samverkar med gestaltningen av dessa icke-normativa modersfigurer. I slutändan är det förmågan att nära barnet och sig själv – snarare än det biologiska moderskapet – som är avgörande för vem som får modra.

Även Inger-Kristin Larsen Vie och Tove Sommervold utforskar den samtida bilderbokens symboliska skildringar av moderskap. Artikeln ["Når mor blir et dyr. Om transformerte mødre i to skandinaviske bildebøker for barn"](#) behandlar transformationer från mor till djur, närmare bestämt en mammadrake i Pija Lindenbaums *Når Åkes mamma glömde bort* (2005) och ett piggsvin i Kari Saanums och Gry Moursunds *Pinnsvinmamma* (2006). Analysen utgår från barnets perspektiv, varigenom mammornas djurskepnader kan förstås som ett slags fantasilek där maktbalansen mellan mor och barn tillfälligt sätts ur spel. Genom transformationen öppnar böckerna också för ett problematiserande av det självuppoftande modersidealet. Larsen Vie och Sommervold visar hur djurskepnaden möjliggör gränsöverskridanden där modern kan ge uttryck för kvinnlig frustration och tillfälligt friskriva sig från omsorgsansvaret.

I Mareike Stolls bidrag ["What Are You Going Through? Practices of Care, Emotional Literacy and Visual Literacy in Jöns Mellgren's *Sigrid och natten*"](#) är bilderbokens visuella berättande i fokus. Artikeln utforskar omsorgstematiken i *Sigrid och natten* (2013) utifrån tre centrala motiv – fyren, färger och händer – och en fråga – "What are you going through?" – som Stoll använder som ett analytiskt redskap. Stoll utgår från att akten att modra i bemärkelsen skydda, nära och lära, kan förstås som en omsorgsetik i en bredare kontext. Hon lyfter särskilt den modrande högläsningssituationen som betydelsefull för barnläsarens möjlighet att utveckla visuell och emotionell litteracitet.

Även Sara Pankenier Weld tar teoretisk utgångspunkt i modrandets omsorgsetik. I ["A Precocious Little Mother with a Child's Face'. A Maternal Ethics of Care in Martha Sandwall-Bergström's Kulla-Gulla Books"](#) argumenterar hon för en mer radikal läsning av Kulla-Gulla-serien som tar fasta på de feministiska visioner som var del av 1900-talets socialpolitiska välfärdsbygge. Den modrande omsorgsetiken personifieras i Kulla-Gulla som vid upprepade tillfällen insisterar på ett kollektivt ansvar för samhällets sårbara. Efterhand utvidgas denna etik från fostersyskonen till andra nyckelfigurer. Genom att följa detta spår av omsorg och modrande visar Pankenier-Weld hur Kulla-Gulla-serien förmedlar en inkluderande och feministisk socialpolitisk samhällsmodell.

Det historiska perspektivet återkommer i ytterligare tre av temats artiklar, som på olika sätt låter äldre traditioners modersmyter gå i dialog med samtida barn- och ungdomslitteratur. Thomas Sjösvärd undersöker i ["Rävjägaren och pärlemor. Moderskap och biologi hos Kitty Crowther"](#) biologiska aspekter av moderskap i två av Kitty Crowthers bilderböcker, *Rotbarnet* (*L'enfant racine*, 2003) och *Mamma Medusa* (*Mère Méduse*, 2014). Symbolspråket kretsar i båda titlarna kring det organiska; rötterna, det levande håret, musslan och maneten används som bilder för relationen mellan mor och barn. Genom att rikta uppmärksamheten mot berättelsernas intertexter och bildmetaforik demonstrerar Sjösvärd hur Crowthers böcker aktiverar en moderskapsdiskurs om fertilitet och graviditet, förankrad i sagor och myter men som samtidigt spelar mot samtidsaktuella debatter om adoption respektive anknytnings teori och överbeskyddande föräldrar.

I Peter Kostenniemis bidrag ["Mödrar som mördar. Mylingen, änglamakerskan och modrandet"](#) utforskas moderskapets skuggsidor genom samtida barnlitterära berättelser om änglamakerskor och mylingar. Som historisk figur är änglamakerskan kvinnan som mot

betalning tog emot önskade barn och vanvårdade dem till döds, medan folktrons myling är ett spökbarn som dödats av sin mor i löndom. Kostenniemi visar hur äldre föreställningar om änglamakerskor och mylingar både förvaltas och utvecklas i den samtida barn- och ungdomslitteraturen, där de också kan erbjuda kritiska perspektiv på föreställningar om moderskap. Även om barnamördarna representerar det goda moderskapets motsats, det vill säga ett "anti-modrande", nyanseras kvinnornas skuld till barnamorden när deras livssituation betraktas i ett bredare samhällsperspektiv.

Temats sista bidrag är Sigrid Schottenius Cullheds artikel "[Astrid Lindgren and the Nightingale's Song](#)". Näktergalsmotivet spåras här från det antika Greklands sagor via fabeln och romantikens författare, fram till Lindgrens saga "Spelar min lind, sjunger min näktergal" (1959) vars huvudperson ger upp sin ande för konsten och skönheten. Den mytiska linje som Schottenius Cullhed följer handlar om modern som i sorg efter ett förlorat barn transformeras till en näktergal. Artikeln argumenterar för att "Spelar min lind, sjunger min näktergal" kan läsas som en modern uttolkning av näktergalsmyten, där fokus har skiftat från den sörjande modern till barnet, genom vars egen agens och offer transformationen från det mänskliga lindandet till konst kan ske.

Som temats tretton artiklar indikerar är diskussionen vittspännande över genrer och tidsperioder, samtidigt som återkommande aspekter skapar tydliga fokuspunkter. Dessa inkluderar moderskapet som könad erfarenhet, modrandet som ett omsorgsarbete med ideologiska och politiska implikationer och frågan om vad ett positivt respektive negativt moderskap och modrande egentligen innebär. Det är vår förhoppning att detta tvärvetenskapliga tema kan visa på moderskapsstudiers fortsatta relevans för barnlitteraturforskningen såväl som barnlitteraturforskningens fortsatta relevans för moderskapsstudier.

Temaredaktörer

*Malin Nauwerck (fil.dr i litteraturvetenskap,
Svenska barnboksinstitutet)*

*Tuva Haglund (fil.dr i litteraturvetenskap,
Svenska barnboksinstitutet och Uppsala universitet)*

Noter

1 *Dragen* är opaginerad.

2 Gästredaktörskapet för detta tema ingår i ett större forskningsprojekt, *Mödrar, makt och modrande i samtida, nordisk barnlitteratur*, som initierades i samband med Svenska barnboksinstitutets Bokprovning 2022 där vi undersökte föräldraskap i 2021 års bilderboksutgivning. Ytterligare två artiklar har författats inom projektet: "Bakom den leende masken. Sårbart modrande i samtida bilderböcker om surrogatmödraskap och sjukdom" som publiceras i detta tema samt antologikapitlet "Är Bagarmossen det nya Tomtebolandet? Idealiserat moderskap och medelklassstilltal i den samtida svenska bilderboken" i *Litteratursociologi i nytt ljus* (2024), redigerad av Karl Berglund och Ann Steiner. Flera stiftelser och fonder har bidragit med medel till projektet och särskilt till detta omfattrika temats färdigställande och utgivning. Tack till Stiftelsen Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur, Stiftelse Lars Hiertas Minne, Sven och Dagmar Saléns Stiftelse, Åke Wibergs Stiftelse, Helge Ax:son Johnsons stiftelse, Birgit och Gad Rausings Stiftelse för Humanistisk forskning och Letterstedtska föreningen.

3 I arbetet med ovan nämnda forskningsprojekt har vårt fokus empiriskt och teoretiskt legat på barnlitteratur snarare än ungdomslitteratur. Detsamma gäller för temats artiklar, varför vi i det följande genomgående använder termen "barnlitteratur" och "barnlitteraturforskning", utom i de fall då även, alternativt enbart, ungdomsboken åsyftas.

Litteratur

Abate, Michelle Ann. *No Kids Allowed. Children's Literature for Adults*. Johns Hopkins University Press, 2020.

Andersson, Maria. "Från stork till spermabank. Sexualupplysningslitteratur för barn 1965–2014". *Sammlaren*, vol. 136, 2015, s. 5–37.

Beckett, Sandra L. *Crossover Picturebooks. A Genre for All Ages*. Routledge, 2012.

Björklund, Jenny. *Maternal Abandonment and Queer Resistance in Twenty-First-Century Swedish Literature*. Cham, 2021.

Coats, Karen och Lisa Rowe Fraustino. "Performing Motherhood. Introduction to a Special Issue on Mothering in Children's and Young Adult Literature". *Children's Literature in Education*, vol. 46, 2015, s. 107–109, doi.org/10.1007/s10583-015-9247-1.

Collins, Patricia Hill. *Black Feminist Thought. Knowledge, Consciousness and the Politics of Empowerment*. Routledge, 2000.

- Dahle, Gro och Svein Nyhus. *Dragen*. Cappelen Damm, 2018.
- Epstein, B. J. "Breast Versus Bottle. The Feeding of Babies in English and Swedish Picturebooks". *Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning*, vol. 40, 2017, doi.org/10.14811/clr.v40i0.269.
- Fahlgren, Margaretha och Anna Williams, redaktörer. *Mamma hursomhelst. Berättelser om moderskap*. Gidlunds förlag, 2018.
- Fraustino, Lisa Rowe. "The Apple of Her Eye. The Mothering Ideology Fed by Best-Selling Trade Picture Books". *Critical Approaches to Food in Children's Literature*, redigerad av Kara K. Keeling och Scott T. Pollard, Routledge, 2009, s. 57–72.
- Fraustino, Lisa Rowe och Karen Coats, redaktörer. *Mothers in Children's and Young Adult Literature. From the Eighteenth Century to Post-feminism*. University Press of Mississippi, 2016.
- Grahn, Lisa. *Jernbanans mödrar. Moderskap och berättande i Sara Lidmans Jernbaneepos*. Doktorsavhandling, Uppsala universitet, 2022.
- Haglund, Tuva och Malin Nauwerck. "Är Bagarmossen det nya Tomtebolandet? Idealiserat moderskap och medelklasstilltal i den samtida, svenska bilderboken". *Nordisk litteratursociologi i ett nytt ljus*, redigerad av Ann Steiner och Karl Berglund, Avdelningen för litteratursociologi, 2024, s. 235–261.
- Hays, Sharon. *The Cultural Contradictions of Motherhood*. Yale University Press, 1996.
- Heggestad, Eva. "Regnbågsfamiljer och könsöverskridande barn. Bilderbokens nya invånare". *Samlaren*, vol. 134, 2013, s. 222–250.
- Hermansson, Kristina. "Inkompetenta vuxna och kompetenta barn. En framträdande tematik i 2000-talets skandinaviska bilderbok". *Tidskrift för litteraturvetenskap*, vol. 44, nr 2, 2014, s. 21–34.
- Holm, Ulla. *Modrande och praxis. En feministfilosofisk undersökning*. Daidalos, 1993.
- Joosen, Vanessa. *Adulthood in Children's Literature*. Bloomsbury, 2018.
- . "'Look More Closely', Said Mum'. Mothers in Anthony Browne's Picturebooks". *Children's Literature in Education*, vol. 46, nr 2, 2015, s. 145–159, doi.org/10.1007/s10583-015-9253-3.

Kärrholm, Sara. "Trötta mammors försvarare. Familjevärderingar i Kerstin Thorvalls bilderböcker från 1970-talet". *Barnlitterært forskningstidsskrift*, vol. 2, nr 1, 2011, s. 178–191, doi.org/10.3402/blft.v2i0.5838.

Lehto, Mari. "Bad is the New Good. Negotiating Bad Motherhood in Finnish Mommy Blogs". *Feminist Media Studies*, vol. 20, 2020, s. 657–671, doi.org/10.1080/14680777.2019.1642224.

Mustosmäki, Armi och Tiina Sihto. "'F*** this shit' – Negotiating the Boundaries of Public Expression of Mother's Negative Feelings". *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, vol. 29, nr 3, 2021, s. 216–228, doi.org/10.1080/08038740.2021.1921844.

Myrén, Viktoria. *I en familj finns inga fiender*. Ordfront, 2010.

Nauwerck, Malin och Tuva Haglund. "Barnböckerna hymlar inte om dåliga föräldrar". *Svenska Dagbladet*, 29 april 2022.

---. "Tigermammor och tröttsjuka. Närvarande och frånvarande föräldrar i 2021 års bilderböcker". *Bokprovning på Svenska barnboks-institutet. En dokumentation. Årgång 2021*, Svenska barnboks-institutet, 2022, s. 12–14.

Nikolajeva, Maria. "The Case of the Evil (Step)mother, or the Impossibility of Intergenerational Solidarity". *Intergenerational Solidarity in Children's Literature and Film*, redigerad av Justyna Deszcz-Tryhubczak och Zoe Jaques, University Press of Mississippi, 2021, s. 231–246.

Ommundsen, Åse-Marie. "Billedbøger mellem læsere. Kontroversielle billedbøger i Norge og Danmark". *Passage. Tidsskrift for litteratur og kritik*, vol. 31, nr 75, 2016, doi.org/10.7146/pas.v31i75.24164.

---. *Litterære grenseoverskridelser. Nar grensene mellom barne- og voksenlitteraturen viskes ut*. Doktorsavhandling, Universitetet i Oslo, 2010.

Rich, Adrienne. *Of Woman Born. Motherhood as Experience and Institution*. Norton, 1976.

Thorvall, Kerstin. "Bor alla barnboksförfattare i Tomtebolandet?". *Expressen*, 29 juni 1965.

Vuorio, Pia. *Problemföräldrar kan ni vara själva! Föräldrar och familjedynamik i svensk ungdomsbok 1968–1979*. Doktorsavhandling, Åbo Akademi, kommande 2025.

Wahlström Henriksson, Helena, Anna Williams och Margaretha Fahlgren, redaktörer. *Narratives of Motherhood and Mothering in Fiction and Life Writing*. Palgrave Macmillan, 2023.

Williams, Anna. "Mamma hursomhelst. Röster ur samtidslitteraturen". *Mamma hursomhelst. Berättelser om moderskap*, redigerad av Margaretha Fahlgren och Anna Williams, Gidlunds förlag, 2018, s. 13–26.

Yu, Li-Yin. *Mother, She Wrote. Matrilineal Narratives in Contemporary Women's Writing*. Peter Lang Publishing, 2005.

Österlund, Mia och Maria Lassén-Seger. "Baby-tid. Tidslighet i moderskapsförpackningens bilderböcker". *Vill jag vistas här bör jag byta blick. Texter om litteratur, miljö och historia tillägnade Pia Maria Ahlbäck*, redigerad av Jutta Ahlbeck, Judith Meurer-Bongardt, Julia Tidigs och Maria Österlund, Föreningen Granskaren, 2020, s. 163–182.